

О.І. Богучарова

boghucharova64@mail.ru

Дніпропетровський національний університету імені Олеся Гончара

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПРИ УСПІШНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ВНЗ І СТУДЕНТІВ

Переважна більшість педагогів та науковців сьогодні вважають, що підготовка фахівців у сфері освіти має здійснюватися на новій концептуальній основі, а саме в рамках компетентнісного підходу, що досить плідно розробляється і різнобічно розглядається як у психологічній, так й педагогічній науці (І. Бех, І. Гапійчук І. Зязюн, Н. Кузьміна, О.Киричук, К.Макагон, А. Орлов, В.Рибалка, В. Сластьонін, Н. Чепелева та ін.). Тому поняття компетенції та компетентності викладача ВНЗ, зокрема й її емоційного різновиду стає центральною категорією компетентнісного підходу у вищій школі. Актуалізована емоційна компетентність включає в себе самоусвідомлення, емоційне самопізнання власної особистості, пізнання та розуміння емоційних проявів інших людей, що є показником психологічного здоров'я та успішного соціального становлення, які дозволяють забезпечити педагогу ВНЗ ефективну міжособистісну взаємодію у професійній діяльності. Термін «емоційна компетентність» (ЕК) став широко вживаним у галузі психології (І. Андреева, І. Аршава, Р. Бак, Г.Бреслав, Д. Гоулман, Т. Кириленко, О.Льошенко, Е. Носенко, М.Рейнольдс, К. Саарні, О. Саннікова). На сучасному етапі емоційну компетентність вивчають як необхідну умову успішності в професійному освітньому середовищі та як чинник розвитку особистості (В. Андреев, В. Бочелюк, О.Берак, І. Вахоцька Л. Дворніченко, С. Дмитрієва, В. Загвязінський, В.Моляко, Н. Посталюк, В. Семиченко). Поряд з поняттям ЕК широкого використання набули й інші терміни щодо явищ емоційного реагування, зокрема ті, що пов'язані з переживаннями суб'єктивного, психологічного та емоційного благополуччя (Е. Дайнер, К. Денейв, Е. Сах, Е. Лукас, К. Кіз, Г. Купер, К.Ріфф, Н. Грисенко, Д. Крилов, Е. Носенко). Поняття суб'єктивного благополуччя, частково співпадає за змістом з емоційним (ЕБ), психологічним (ПБ) та загальним і може розглядатися в якості *внутрішнього критерію* вузівської адаптації викладача, параметрів ефективності навчальної діяльності студентів та успішної взаємодії в межах компетентнісного підходу. Зауважимо, що конструкт ЕК, також як й поняття ЕБ і ПБ мають нечітко визначений зміст.

Метою даного дослідження є встановлення характеру навчальної взаємодії викладачів-початківців та студентів ВНЗ, обумовленого взаємозв'язками ЕК і ПБ. У якості досліджуваних – викладачів-початківців та їх підопічних виступали відповідно аспіранти та студенти ДНУ ім. О.Гончара (вибірка 50/220 осіб). Основний етап дослідження включав збір емпіричних даних, математико-статистичну обробку отриманих матеріалів та їх аналіз (SPSS 15.0). На організаційно-методичному етапі було визначено психодіагностичний інструментарій для проведення емпіричного

дослідження, який складався з батареї методик (К.Ріфф; В. Столін і С.Пантелеєв; Ч. Спілбергер, Дембо-Рубінштейн, «Велика п'ятірка», РСК та ін.), у тому числі власне розроблений опитувальник ЕК (за Альфа Кронбаха 0,798). Для визначення характеру ЕК залежно від рівня ЕБ і ПБ використано регресійний аналіз.

У результаті проведеного дослідження виявлено три рівні емоційної компетентності (ЕК) досліджуваних викладачів-аспірантів (у%): низький (12,8), середній (50,0), високий (37,2). Кореляційний аналіз, за допомогою якого отримано зв'язки ЕК із рівнями ЕБ викладачів-аспірантів, вказує на наявність значимих ($p < 0,05$) позитивних зв'язків ЕК із шкалами екстраверсія-інтроверсія (0,422), самоконтроль-імпульсивність (0,283), локусу контролю (0,344) прив'язаність-обособленість (0,337), експресивність-практичність (0,411), рівень самооцінки (0,369), інтегральне відчуття за та проти власного «Я» (0,189), самоцікавість (0,194), самовпевненість (0,363), самоповага (0,163), які представляють особистісну сферу, а також значимих на рівні ($p < 0,01$) негативних зв'язків із шкалами особистісна тривожність (-0,355), ситуативна тривожність (-0,337), емоційна стійкість-нестійкість (-0,178), які відносяться до емоційної сфери. Крім того, наявний також значимий позитивний зв'язок ЕК з рівнем ЕБ і ПБ (0,221) та позитивною емоційністю (0, 311). Не менш значущі показники викладачів-аспірантів щодо шкали товариськості ($p < 0,05$), яка концентрується на полюсі позитивних відносин, що корелює позитивно – з самоповагою, аутосимпатією, прийняттям власного «Я» на рівні ($p < 0,01$) та від'ємне – ситуативною тривожністю ($p < 0,05$). Кількісний аналіз результатів студентів показав, що вони більше задоволені стосунками з товаришами-одногрупниками ($M=8,75$), ніж з викладачами-початківцями ($M=6,21$), та умовами освітнього середовища ($M=5,33$), хоч останні цілком задовільні. Також помітним є розкид значень загального показника благополуччя за К.Ріфф та анкетування ($\sigma=2,77$). Найбільш високий рівень розбіжностей між студентами мають: автономність, позитивні відносини, компетентність, самоприйняття, емоційна стабільність, екстраверсія, рівень самооцінки за t-критерієм Стьюдента ($t=9,85$ при $p < 0,05$).

Установлено позитивні кореляції інтернальності в області досягнень викладачів та міжособистих відносин студентів ($p < 0,01$), від'ємних – особистісною тривожністю ($p < 0,05$). Власне, це дає нам підстави стверджувати, що підвищення рівня впевненості в собі, самоповаги, самооцінки, відкритості новому досвіду, самоконтролю, довіри до власних почуттів та інтуїції, зменшення рівня тривожності у викладача-початківця може, загалом чи кожен окремо, сприяти підвищенню рівня його (її) ЕК, що благотворно впливає на взаємини з студентами, їх емоційну комфортність на занятті і ПБ. Взаємозв'язок же ЕК з показниками благополуччя як свого власного у викладачів-аспірантів (психологічного, за К. Ріфф, при $p < 0,01$), так й кореляція його з параметрами благополуччя студентів ($p < 0,05$) очевидно сприяє актуалізації їх педагогічних здібностей при психологічній організації навчальної взаємодії з студентами. Для групи аспірантів педагогів-початківців із середнім рівнем ПБ із зростанням значення за шкалою

самообвинувачення (табл.1) спостерігається підвищення значення залежної змінної – ЕК. Тож готовність поставити собі в провину власні невдачі в організації взаємодії зі студентами на занятті слугує чинником підвищення рівня ЕК особистості аспіранта як викладача-початківця. На основі отриманих даних, ми можемо побудувати рівняння регресії для осіб із різним рівнем емоційного благополуччя, зокрема середнім. Воно матиме наступний вигляд: $EK = 0,336 \cdot \text{самовпевненість} + 0,259 \cdot \text{самообвинувачення} + (-0,181) \cdot \text{саморозуміння} + (-0,511)$. Рівняння регресії аспірантів-викладача із високим рівнем емоційного благополуччя має інший вигляд: $EK = 0,508 \cdot \text{самоприйняття} + 0,299 \cdot \text{самовпевненість} + (-0,830)$.

Таблиця 1. Стандартизований Beta – показник внеску кожної з змінних за регресійною моделлю

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Sig.
		B	Std.error	Beta		
для середнього рівня						
1	(Constant)	-0,511	3,256		-0,157	0,006
	Самовпевненість	1,666	0,477	0,336	3,490	0,001
	Самообвинувачення	1,023	0,367	0,259	2,787	0,006
	Саморозуміння	-0,819	0,442	-0,181	-1,853	0,067
для високого рівня						
2	(Constant)	-6,830	3,219		-2,432	0,018
	Самоприйняття	0,201	0,043	0,508	4,678	0,000
	Самовпевненість	1,263	0,458	0,299	2,758	0,008

Виявилось, що на середньому рівні предикат самовпевненість на 47,49% визначає ЕК особистості аспіранта, а на вищому – на 86,06%. Це означає, що із підвищенням рівня самовпевненості наявне зростання ЕК, що йде поряд із підвищенням загального показника ПБ особистості викладача-початківця.

У підсумку підтверджено позитивний зв'язок між емоційною компетентністю й благополуччям викладача-початківця, які він демонструє при психологічній організації навчальної взаємодії й у міжособистісних стосунках зі студентами, та емоційною задоволеністю студентів навчальною діяльністю й відповідною наявністю переживань благополуччя та емоційної комфортності, що виникає у них на занятті. Отже, з'явилися нові акценти в підходах до осмислення явищ теоретико-емпіричного тезаурусу емоційного реагування, що можуть бути використані для розвитку емоційної компетентності особистості аспірантів як викладачів-початківців ВНЗ у зв'язку з психологічним та емоційним благополуччям педагогів і студентів.